

Beperking of 'gewoon anders'?

De mens achter de lichtverstandelijke beperking

De groep mensen met een lichtverstandelijke beperking (LVB) is heel gevarieerd. Sommigen lukt het om goed mee te komen in de maatschappij, anderen lukt dit minder. Dit blijkt onder andere uit de vraag naar ondersteuning die onder deze doelgroep blijft toenemen. Factoren die in deze context genoemd worden zijn een steeds complexer wordende samenleving, gebrek aan goede ondersteuning en de (vaak) beperkte herkenbaarheid van deze doelgroep. De beoogde inclusieve samenleving komt hierdoor in gedrang. Dit artikel behandelt enkele aandachtspunten om iedereen, ook mensen met een verstandelijke beperking, meer mee te laten doen.

Criteria voor LVB

Een IQ-score tussen 50 en 85 duidt over het algemeen op een licht verstandelijke beperking.¹ In de praktijk is het echter niet altijd mogelijk om een kaarsrechte lijn te trekken. Heeft iemand met een IQ van 78 per definitie een licht verstandelijke beperking? Mede daarom hebben de auteurs van het boek *'Het gezin centraal en LVB(2019)'* bij een gemeten IQ tussen 70 en 85 of hoger nog twee andere geldende criteria beschreven: (1) beperkingen en tekorten in het sociaal aanpassingsvermogen, en (2) bijkomende psychosociale problematiek. Volgens een schatting van het SCP¹ zijn in Nederland ongeveer 1,4 miljoen inwoners voor wie bovenstaande drie criteria van toepassing zijn. Gezien de verschillende criteria kan gesteld worden dat sprake is van een diverse groep mensen met een licht verstandelijke beperking. Het is niet voor niks dat Xavier Moonen, bijzonder hoogleraar kennisontwikkeling LVB, adviseert om te spreken over 'mensen die functioneren op het niveau van een licht verstandelijke beperking' of 'sociaal kwetsbare mensen met beperkte cognitieve vaardigheden'.

Toenemende vraag naar ondersteuning

Volgens het [SCP](#) is de vraag naar (intensievere) vormen van zorg en ondersteuning sterk toegenomen (jaarlijks met 6% in de periode 2007-2011). Vooral onder mensen met een licht verstandelijke beperking. Belangrijke factoren in de toenemende vraag naar zorg en ondersteuning zijn (toegang tot) het zorg-systeem en een steeds complexer wordende (participatie)samenleving. Deze complexiteit zit onder andere in informatie (bijvoorbeeld digitalisering), prestatie en sociale ongelijkheid. Ook kan de vraag gesteld worden in hoeverre de huidige ondersteuning toereikend is. Bovendien beschikken sommige mensen met een LVB vaak over een relatief zwak sociaal netwerk. En juist dit netwerk is van belang volgens Jelle Drost, directeur van het Expertisecentrum voor mensen met een LVB.¹ Van Nieuwenhuizen geeft aan dat het aannemelijk is dat de vraag naar zorg en

ondersteuning van mensen met een licht verstandelijke beperking de komende jaren zal blijven toenemen.² Dit vraagt om actie en daarbij zijn een aantal aspecten belangrijk:

- (1) [Tijdig signaleren.](#)
- (2) [Maatwerk.](#)
- (3) [Talentontwikkeling.](#)
- (4) [Doorlichting beleid.](#)

Deze aspecten staan hieronder toegelicht.

1 Tijdsige signalering van een LVB

Het belang van (vroegtijdige) signalering van een LVB is groot, zoals onder meer wordt benadrukt in de [Handreiking 'Vroegsignalering LVB'](#). Hiermee kunnen overvraging en daaruit voortkomende (gedrags)problemen bij mensen met een LVB worden voorkomen. Bovendien, en dat is misschien wel het belangrijkste, kan door vroegsignalering ook eerder de benodigde ondersteuning worden geboden. Ondersteuning die aansluit op het ontwikkelingsniveau van die persoon. Juiste

¹ SoziO (nummer 3), september 2019.

² Nieuwenhuizen, M. van, (2010). *De (h)erkenning van jongeren met een lichte verstandelijke beperking*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

ondersteuning kan eraan bijdragen dat iemand beter mee kan komen in de maatschappij en dat (grotere) problemen voorkomen worden. De variëteit in de groep mensen met LVB maakt het echter moeilijk om iemand te diagnosticeren. Bovendien proberen mensen met een LVB hun beperking vaak te verhullen of te ontkennen.

Uit het [interdepartementaal beleidsonderzoek](#) (IBO) naar mensen met een LVB (2019) blijkt dat de samenleving een zogenaamde 'blinde

vlek' heeft voor LVB. Veel mensen herkennen een LVB niet en dit geldt volgens het IBO ook voor professionals in het sociale domein. Meer kennis van de (directe en indirecte) signalen van een LVB is dus van belang, zowel voor medewerkers in de uitvoering als op het niveau van beleid. Sommige gemeenten geven trainingen en bewustwordingscampagnes aan hun beleidsmakers en medewerkers in de uitvoeringspraktijk om mensen met een LVB (eerder) te herkennen.³

Goed genoeg opvoeden

Het opvoeden van kinderen is een complexe taak, voor alle ouders. Dit geldt zeker voor ouders met een LVB. Uit onderzoek blijkt dat twee derde van de Nederlandse gezinnen waarbij één of beide ouders een LVB hebben, niet 'goed genoeg' functioneert als ouder.¹ Er is dan sprake van uithuisplaatsing, contact met de Raad voor de Kinderbescherming en/of verwaarlozing van de kinderen. Bij de helft van de LVB-ouders is er sprake van multi-problematiek.¹ In het belang van de kinderen (en hun ouders) is goede opvoedingsondersteuning noodzakelijk. In deze context wordt vaak de aanduiding 'goed genoeg opvoeden' gehanteerd. Dat heeft betrekking op opvoeding door ouders met een LVB die adequaat (of in elk geval acceptabel) is.

Van der Steege en Zoon (2015) stelden [veertien criteria](#) op voor 'goed genoeg opvoeden'. Bijvoorbeeld adequate verzorging, een veilige omgeving en een affectief klimaat. Ongeveer de helft van de ouderschappen met een LVB schoot hierop tekort, zoals beschreven in de [handreiking](#) 'Begeleiden van ouders met een LVB'. Een kanttekening hierbij is dat alleen het hebben van een LVB niet gelijk staat aan niet kunnen opvoeden – vaak leiden bijkomende problemen tot 'falend' ouderschap. Dat maakt dat bij gezinnen waarvan één of beide ouders een LVB hebben, een goede analyse van de situatie en ondersteuning op maat altijd noodzakelijk om problemen in de opvoeding te voorkomen.

2 Maatwerk

Gedegen ondersteuning van mensen met een LVB vraagt om maatwerk. Door de diversiteit van mensen met een LVB verschilt het volgens Drost⁴ van persoon tot persoon of en op welke wijze ondersteuning nodig is. De één heeft bijvoorbeeld praktische hulp nodig, bijvoorbeeld bij het beheren van de financiën of uitvoeren van huishoudelijke taken. Terwijl de ander intensieve hulp op meerdere terreinen van het leven nodig heeft. Dit heeft onder andere te maken met eigen functioneren, het ondersteunde netwerk en

de leefomgeving. Sommige mensen met een LVB hebben een groot ondersteunend netwerk (familie, vrijwilligers), terwijl anderen nagenoeg geen netwerk hebben. De mate waarin een beroep op hen kan worden gedaan is doorslaggevend voor het functioneren van mensen met een LVB. Ook spelen vaak factoren als leerproblemen, psychische problemen, verslavingsproblematiek een rol bij mensen met een LVB. Binnen de Wmo kan en wordt dit maatwerk in de regel geboden, alhoewel dit staat en valt met het signaleren van een LVB en het anticiperen daarop.

³ Movisie (2018). [Oog voor mensen met een lichtverstandelijke beperking?](#)

⁴ SoziO (nummer 3), september 2019.

3 Talentontwikkeling

Met de komst van de Wmo kwam ook meer aandacht voor de talenten van mensen in plaats van hun beperkingen. Zowel in de toegang tot voorzieningen als in de hulpverlening. Waar is iemand goed in? Methodieken als het sociaal competentie-model (gericht op het versterken van competenties) en oplossingsgericht denken leggen de nadruk op de talenten van mensen en maken daar optimaal gebruik van.⁵ Ook krijgen mensen met een LVB steeds vaker de kans om hun talenten in te zetten in hun eigen woonomgeving, zoals bij het project *Wijk Wonder* gebeurt. Om talent tot bloei te brengen is een groeimindset nodig; vol van vertrouwen en oprecht geloof in de ander. Onderzoek laat zien dat de verwachtingen die een coach heeft van een *coachee*, van invloed is op het effect van de coaching. Als een *self-fulfilling prophecy* leiden hoge verwachtingen tot betere resultaten van de deelnemer.⁶ Een dergelijke mindset krijgen en/of behouden vraagt veel zelfreflectie van begeleiders. Organisaties kunnen hun medewerkers daarin ondersteunen door training en intervisie.

Terminologie

Op het tiende jaarcongres LVB in 2019 laat Jaap Olthof, promovendus inclusief burgerschap van mensen met een LVB (UvA) en docent & socioloog (Hanzehogeschool Groningen), de volgende stelling zien: "We kunnen de term 'verstandelijke beperking' beter afschaffen. Het label werkt eerder uitsluiting dan insluiting in de hand." Olthof stelt dat de term leidt tot het ongewenste gevolg dat er eerder óver mensen wordt gepraat dan met hen en benadrukt zo het belang om mensen met een beperking zelf aan het woord te laten.

Voorbeeld: LifeWise

Voor de begeleiding van cliënten met een LVB gebruiken zorgorganisaties Middin en Cordaan het methodisch kader *LifeWise*. Dit is ontwikkeld op basis van onderzoek van het VUMC naar de ervaringen van zowel cliënten als begeleiders. Dit kader biedt begeleiders handvatten om de zorg voor cliënten met een LVB zo goed en flexibel mogelijk vorm te geven. Met name deze flexibiliteit zorgt ervoor dat maatwerk geboden kan worden. Het methodisch kader is opgebouwd uit zestien handvatten die in vier pijlers ingedeeld zijn: (1) verbinden, (2) stabiliseren, (3) ontwikkelen, en (4) inbedden. Dit kader draagt bij aan begeleiding gericht op een zo zelfstandig mogelijk leven waarin minder sprake is van probleemgedrag, zoals middelengebruik of verslaving.

Voorbeeld: inzet in de wijk op basis van talenten

Participatiecoaches van Pluryn in Nijmegen, een organisatie voor complexe problematiek, betrekken in hun project *Wijk Wonder* mensen met een LVB bij de wijk door in te zetten op talenten van de deelnemers. Het doel van dit project is het opbouwen van duurzame contacten, onder andere door mensen en wensen bij elkaar te brengen en ieders talenten te benutten. Een concreet voorbeeld is de alternatieve bingo die zij samen met mensen met een LVB organiseerden. Die was gericht op het samenbrengen van vraag en aanbod. Als je kan schilderen bied je dat bijvoorbeeld als bingoprijs aan. Iemand die een schilder nodig had kon deze prijs winnen.

⁵ SoziO (nummer 3), september 2019.

⁶ Babcock, E. (2018). *Harnessing the power of high expectations: using brain science to coach for breakthrough outcomes*

Het belang van begrijpelijke communicatie

Begrijpelijke communicatie is een belangrijke sleutel voor mensen met een LVB om goed mee te komen in de maatschappij. Schrijf geen ingewikkelde teksten, maak het eenvoudig en helder. Maak bijvoorbeeld zo min mogelijk gebruik van afkortingen en probeer positieve taal te gebruiken (“Mia is gezond” in plaats van “Mia is niet ziek”). Door begrijpelijke communicatie kunnen sommige mensen met een verstandelijke beperking meer zaken zelf regelen en hebben zij minder (administratieve) ondersteuning nodig. Meer lezen? [Hier](#) zijn praktische tips over begrijpelijke communicatie te vinden.

4 Doorlichting beleid

Eén van de belangrijkste uitgangspunten van het VN-verdrag is dat de doelgroep betrokken wordt bij het maken van beleid. Zij weten immers precies wat er speelt en wat nodig is en daarom is het van groot belang dat zij hun stem laten horen. Uitgangspunt is het creëren van inclusief beleid en het daarmee tegengaan van discriminatie. Een belangrijke aanbeveling van de [Schaduwrapportage VN-Verdrag Handicap](#): betrek altijd mensen met beperkingen bij het maken van plannen, beleid en wetten. Beleidsparticipatie door ontmoeting en dialoog kan gemeenten inzichten opleveren die bijdragen aan de toegankelijkheid van de gemeentelijke dienstverlening. Hierbij is het van belang dat gebruik wordt gemaakt van aanpakken die aansluiten op mensen met een LVB en hen ruimte bieden om hun stem te laten horen.

De [inspiratiewaaier](#) ‘Hoe betrek je mensen met en LVB bij het gemeentelijke beleidsproces?’ bevat elf uiteenlopende instrumenten voor mensen met een LVB, hun ondersteuners, beleidsmakers en cliënten- en adviesraden. Met als doel mensen met een LVB te betrekken bij beleid. Naast beleidsparticipatie is het belangrijk om (nieuw) beleid te testen met de doelgroep, zoals WRR aanraadt in [het rapport](#) ‘Weten is nog geen doen’. Hoeveel tijd kost het de gebruiker om een aanvraag voor een dienst in te dienen? En is de informatie die gevraagd wordt makkelijk te achterhalen? In 2017 heeft Toezicht Sociaal Domein in vijf gemeenten – samen met mensen met een LVB – onderzocht hoe makkelijk mensen met LVB toegang hebben tot hulp. Dit heeft geleid tot de Toegankelijkheidstoets die op de [website](#) Toezicht Sociaal Domein te vinden is. Met deze toets kunnen inwoners, maar ook de gemeente zelf, checken hoe makkelijk het is om informatie op de website te vinden.

Voorbeeld: de waarde van ervaringsdeskundigen

Ervaringsdeskundigheid wordt steeds meer ingezet in de wereld van zorg en welzijn. Door eigen ervaringen begrijpen de ervaringsdeskundigen de (leef)wereld van cliënten vaak beter en daardoor kunnen ze van waarde zijn in het herstel- en ondersteuningsproces van cliënten. Een concreet voorbeeld is 's Heeren Loo Zorggroep, waar gewerkt wordt met een groep ervaringsdeskundigen die ook allemaal een zorgrelatie met de organisatie hebben. Zij houden zich onder andere bezig met het maken van video's en het verzorgen van trainingen. De ervaringsdeskundigen geven steeds vanuit hun eigen perspectief hun visie op zaken. Bovendien ligt de nadruk op eigen talent en ontwikkeling, waardoor de ervaringsdeskundigen steeds kundiger en zelfverzekerder worden.